

Izkustveno učenje in lokalni razvoj

Nena Mijoč

Preučevanje učenja v življenjskem in delovnem okolju, kjer so v zadnjem obdobju tako hitre spremembe, je izjemno pomembno vprašanje. Za vse spremembe se ne moremo pripraviti v šolah, na tečajih ali seminarjih, saj hitre zunanje spremembe pogosto niso več predvidljive. Učimo se torej izkustveno.

V spomin se mi je močno vtisnilo vprašanje, ki mi je bilo zastavljeno, ko sem prvič predstavila izsledke svoje večletne raziskave o izkustvenim učenju na konferenci v Ženevi.

Kakšen prispevek bo imelo raziskovanje izkustvenega učenja k razvoju skupnosti, v kateri živim? Iz rokava sem stresla preprost odgovor: »Ljudje, s katerimi sem se pogovarjala, so se v življenju izjemno veliko naučili, ne da bi imeli za svoje znanje tudi formalna potrdila in šolska spričevala. V pogovoru smo to znanje potrdili kot vrednoto, jim pomagali odkrivati, kako so do izkustvenega znanja prišli in si skupaj zastavljali vprašanje, kakšen pomen ima njihovo znanje za druge ljudi. Skupaj smo odkrivali, da njihovo znanje ni le njihovo, temveč tudi to, da s svojo dejavnostjo pomembno prispevajo v svojem okolju, mnogi tudi drugim pomagajo do znanja, bodisi kot mentorji, inštruktorji ali vodje skupin. Težko ocenim, koliko bo moje raziskovalno delo prispevalo k razvoju, vendar menim, da nas je vse skupaj pogovor opogumil, utrdil v spoznanju, da je vredno gojiti v vsakem izmed nas tisto, kar se nam zdi smiselno, kar nas razvija in plemeniti. Šele to lahko potem iz srca delimo z drugimi ljudmi. Morda po naključju, ko se pogovarjamo z drugimi ljudmi, ali pa bolj načrtno pri skupnem delu v klubu ali društvu ali pa morda v študijskem krožku, na tečaju ali seminarju.«

Teoretiki izkustvenega učenja so pri opredelitvi termina zelo neenotni. Eni se osredotočajo na pomen izkušnje v procesu poučevanja, druge pa zanima, kako izmeriti in upoštevati izkustveno pridobljeno znanje (Mijoč, 1995).

V tem prispevku opredeljujemo izkustveno učenje kot proces učenja, ki poteka večinoma zunaj načrtnega izobraževalnega procesa, v dejavnem razmerju do okolja in soljudi. Pri tako opredeljenem izkustvenem učenju so torej izvirne, neposredne življenjske izkušnje temelj za spreminjanje, za oblikovanje novih spoznanj in načrtovanje prihodnjega delovanja, pa tudi za reinterpretacijo preteklih izkušenj. Podobno opredeljuje izkustveno učenje Keeton (1976), ki meni, da je izkustveno učenje učenje zunaj šole. Vendar se pri svoji interpretaciji izkustvenega učenja posveti predvsem vprašanju outputa izkustvenega učenja, torej ugotavljanju in priznavanju z izkušnjami pridobljenega znanja. Nas pa bodo v pričujočem prispevku zanimali predvsem proces in dejavniki uspešnega izkustvenega učenja v socialnem okviru.

Individualni in družbeni dejavniki, ki spodbujajo uspešno izkustveno učenje

Manica F. je že zgodaj v otroštvu, pri desetih, izgubila starše. Njene možnosti za nadaljnje šolanje so bile po osnovni šoli onemogočene, saj si je morala prislužiti denar za preživetje. Doma

so imeli mizarско delavnico in že v otroštvu je pomagala popisovati potreben material. Naučila se je osnov administracije in po vojni je zaradi svojega predhodnega znanja in samozavesti kaj hitro našla delo. V prvi službi je pokazala svoje znanje in zavzetost in ko je bilo treba nadomeščati delavko, ki je bila na porodniškem dopustu, so ji zaupali računovodska dela. V delo jo je vpeljala izkušena sodelavka, ki ji je bila prava mentorica, kasneje pa tudi prijateljica. Potem je obiskovala številne tečaje in zaradi dela, ki ga je opravljala, izpopolnjevala svoje znanje v bančništvu. Ker je svoje delo dobro opravljala, so jo sodelavci cenili, kljub samo v podjetju priznani kvalifikaciji je vpeljevala v delo mnoge mlade, izobražene sodelavke. Med izobraženimi pa se vendarle ni vselej počutila dobro, saj je imela grenak občutek, da so njene izkušnje in znanje manj vredne od spričeval in diplom ...

Usher (1989) ugotavlja, da je pomembno, kako posamezniki vrednotijo svoje izkušnje. Osebe, ki cenijo in povezujejo svoje izkušnje, imajo mnogo boljše možnosti za nadaljnje izkustveno učenje. Tudi naš primer kaže na to, da je Manica svojo samozavest črpala predvsem iz svojih izkušenj, iz tistega, kar je znala dobro opravljati že zelo zgodaj, ker so jo v to prisilile življenjske razmere. Znala je sodelovati z drugimi in našla je priložnost za učenje in poklicni razvoj, čeprav brez ustreznega formalno pridobljenega znanja.

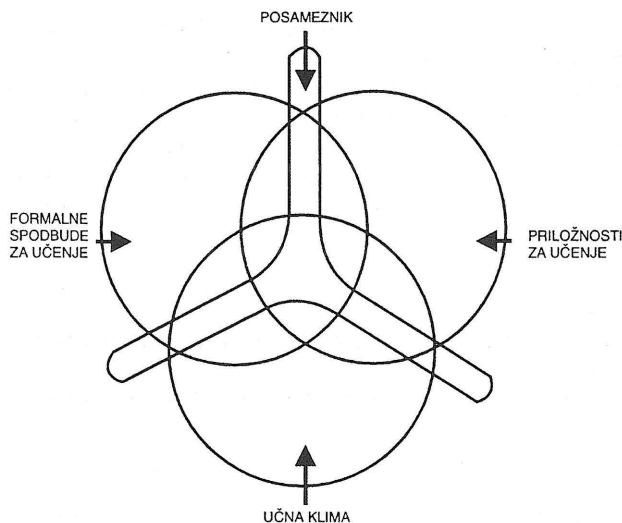
Pravzaprav vsako učenje temelji na izkušnjah. Ker pa učenje prepogosto povezujemo z načrtnim izobraževanjem ali celo samo s šolanjem, pozabljamo, da se razvijamo in učimo živiti pravzaprav najbolj neposredno z dejavnim življenjem in delovanjem samim. Vse, česar smo se naučili v šoli, prebrali v knjigah ali izvedeli po drugih, lahko s pridom uporabimo, vendar je za udeležanje načrtovanih sprememb pri samem sebi ali v svojem okolju premalo. Zlasti je pomembno, da se znamo osrediniti na lastne neposredne izkušnje in se iz njih učiti. Učimo se odkrivati prave priložnosti, razvijati spodbudno učno ozračje, navsezadnje pa ves čas iščemo ravnotežje med stabilnostjo in spremembo. Za učenje (spremembo) se lažje odločamo, če so takšne spremembe zaželeni tudi v širšem okolju, kadar obstajajo tudi formalni mehanizmi, ki potrjujejo in nagradujejo naše spreminjanje.

Kaj torej pogojuje uspešno izkustveno učenje?

Najprej iščemo temeljne pogoje v posamezniku samem, saj je izkustveno učenje proces notranjega spreminjanja posameznika. Že Jarvis (1989) in Boydell (1978), ugotavljata, da je oseba, ki se veliko nauči na osnovi lastnih izkušenj, praviloma oseba, ki teži k samouresničevanju in razvijanju lastnosti, kot so:

- samostojnost in proaktivnost,
- samospoštovanje,

Pogoje za uspešno izkustveno učenje je opredelil že Boydell s shemo:

- samozavest,
- radovednost,
- odprtost in sposobnost sodelovanja,
- razmišljajoče razmerje do sveta in stalno iskanje smisla.

Pri tem potrebuje spretnosti in sposobnosti, kot so spretnost opazovanja, logičnega razmišljanja, odločanja za izbrano dejavnost, vztrajanje v dejavnosti in reševanju problemov, zavzetost in predanost za izbrani cilj ali dejavnost.

Poleg dejavnikov v osebnosti pa so pomembni tudi konkretni dejavniki, okoliščine, ki izzivajo posameznika, da se dejavno vključuje v svet. Posameznik potrebuje za učenje spremembe, okolje, ki zahteva njegovo prilagajanje oziroma od osebe zahteva, da sam posega v okolje in ga spreminja. V lokalni skupnosti so to predvsem spremembe v bivalnem okolju, izboljšanje bivalnih in kulturnih razmer, tudi reševanje infrastrukturnih problemov in izboljšanje komunikacijskih možnosti. Posameznikova pripravljenost, da se vključi v reševanje perečih problemov v svojem okolju pogosto ni dovolj za dejavno sodelovanje. Kadar smo vajeni probleme reševati zgolj od zgoraj navzdol ali pa strogo »strokovno«, ne najdemo pa poti do vključevanja in ustvarjalnega sodelovanja z ljudmi, ki bodo spremembo soustvarjali, mnogim odvzamemo priložnost, da bi se s svojim sodelovanjem učili. Ker so potisnjeni v izvajalsko funkcijo, se naučijo le »kako ravnati«, ne pa tudi kako odkrivati, razvijati in zadovoljevati svoje potrebe in zastavljati smiselne cilje. To je model, ki ga v teoriji razvoja lokalnih skupnosti imenujejo »planski« (z vrha navzdol), v nasprotju s »sodelujočim« (od spodaj navzgor) modelom razvoja skupnosti (Fletcher, C. Community Education and Community Development, v Titmus, 1989).

Dolga leta smo pri nas razvijali predvsem planski model razvoja skupnosti, čeprav na občinski ravni, in ljudje so se navadili, da je tudi sodelovanje v prostovoljnih dejavnostih načrtovano z vrha in je le redko izraz njihovih potreb in ciljev, ki bi si jih sami zastavili. Zato je sedaj toliko težje razvijati odgovornost za lastni razvoj in razvoj svoje lokalne skupnosti.

Posamezniki pogosto ne znajo, pa tudi ne verjamejo, da bi lahko demokratično sodelovali in postopno uresničevali zastavljene cilje. Še vedno se marsikdaj zanašajo na to, da je za rešitev problema odgovoren nekdo drug, nekdo v javnih službah. Mnogi so presenečeni, kadar se znajdejo v študijskem krožku in svoje sodelovanje opišejo takole: »Zame je to posebna izkušnja ne le zaradi vsebin, ki sem se jih naučila mimogrede. V tej skupini sem

sodelovala čisto drugače, kot še nikoli doslej v kakšni podobni skupini, čeprav v svojih odločitvah in razmišljanjih nismo bili vedno enotni in smo si med seboj tako zelo različni, je bilo zame izjemno prijetno, saj smo ustvarili medsebojno razumevanje.«

Priložnosti za ustvarjalno sodelovanje in izkustveno učenje pri najrazličnejših projektih lokalnega razvoja (neformalne interesne skupine, študijski krožki ali akcijsko učenje ipd.) so še posebej pomembne za mlade ljudi, ki ne morejo dobiti dela in jim je tako onemogočeno tudi pomembno socialno učenje.

Priložnosti za izkustveno učenje so tudi najrazličnejše dejavnosti, rekreativne, kulturne ali izobraževalne, ki omogočajo, da se posameznik srečuje z drugimi ljudmi, novimi izzivi, da se preizkusi v novih dejavnostih. Prva zasebna trgovina v nekem okolju je lahko izziv in model (bodisi pozitivni bodisi negativni) za druge, ki bi želeli odpreti trgovino. Prvi uspešni »samostojni« slikar, ki je opustil varno, a nezanimivo službo v svojem poklicu, pokaže pot tudi drugim. Številna športna, kulturna in tehnična društva bogatijo možnosti izkustvenega učenja za mnoge mlade, ki se tako učijo različnih spretnosti in tudi sodelovanja v prostovoljnih skupinah. Starejši, ki se združujejo v majhnih skupinah in se ustvarjalno učijo ter bogatijo kulturo svojega kraja, dajejo zgled mladim, da je lahko starost tudi drugačna, zanimiva in ustvarjalna. Da si življenjski način ustvarjamo sami.

Izkustveno učenje je torej močno povezano s celotno socio-kulturno ponudbo nekega kraja in z demokratizacijo družbe. Vpliva tudi na način poučevanja v tradicionalnih šolah, saj učitelji, ki se dejavno vključijo v kulturno življenje skupnosti, tudi v šolo prinašajo svoje izkušnje in spoznanja. To še zlasti velja v obdobjih, ko šola prepušča učiteljem več pobude in svobode pri izbiri vsebine in metod poučevanja.

Dragocene so tudi možnosti srečanja z drugačno kulturo, z drugačnimi navadami, normami in načini vsakdanjega življenja. Okolje, ki stremi k pozitivnim spremembam, dvigu kakovosti življenja v lokalni skupnosti, spodbuja tudi izkustveno učenje posameznikov in skupin.

Ker je človek družbeno bitje, so pomembne še zunanje razmere v družbi. Spodbudno deluje družbeno okolje, ki spodbuja in nagraduje pozitivne spremembe. Te nagrade so lahko materialne in moralne. Ko družba zagotavlja osnovno eksistenčno varnost posameznikov in stabilnost, s tem posameznikom omogoča svobodno delovanje. Šele potem se pokažejo možnosti in priložnosti za spremembe, za iskanje lastnih odgovorov na nerešene probleme. Družba, ki uspe zgraditi mehanizme za spodbujanje medsebojnega sodelovanja med posamezniki in skupinami ljudi, omogoča boljše izmenjavanje spoznanj in izkušenj.

V takšnem okolju pa se oblikujejo tudi vizije razvoja od spodaj navzgor. Šele oblikovana vizija o družbeni prihodnosti omogoča, da posamezniki izbirajo takšne cilje in vrednote, ki so skladni s širšo družbeno vizijo. Skladnost ciljev omogoča izbiro dejavnosti, ki bodo imele večjo družbeno podporo, večji uspeh, in izbiro dejavnosti, v katerih bo izkustveno učenje uspešnejše. Šele skupnost, ki ceni vsakega posameznega človeka in ga spoštuje kot človeka, ki je najprej učeče se bitje, posamezniku omogoča, da se uresničuje kot tako bitje.

Vpliv izkustvenega učenja na razvoj lokalne skupnosti

Jože B. se je vključil v folklorno skupino že med študijem. Dalj časa je skupino tudi vodil. Potem je začel voditi tudi tečaje za vodje folklornih skupin. Vse pogosteje je razmišljal, da bi bilo dobro ohraniti naše ljudske plese, ki počasi izginjajo tudi za pri-

hodnje generacije. Torej bi jih bilo dobro zapisati. V svetovni zakladnici znanja je našel v tistem času samo dve strokovni deli, ki sta obravnavali način zapisovanja gibov, primeren za zapisovanje folklornih plesov. Z načrtnim študijem se je zapisovanja naučil in napisal knjigo z zapisi slovenskih ljudskih plesov. Tako je omogočil tudi tistim, navdušenim za folkloro, ki ne znajo tujih jezikov, da so se naučili zapisovanja in so lahko zapisovali slovenske ljudske plesne, ki bi sicer izginili.

Izkustveno učenje posameznika lahko pomembno prispeva k možnostim za zadovoljevanje potreb v lokalni skupnosti. V naši raziskavi (Mijoč, 1995) smo odkrili številne takšne primere. Tako lahko štejemo mednje tudi navedeni primer ohranjanja kulturne dediščine. So pa še številni drugi primeri, pri katerih so posamezniki svoje izkustveno pridobljeno znanje bodisi predstavljali ali pa z njim soustvarjali pri delovanju številnih društev. Na primer pisanje lokalne zgodovine v pesniški obliki, sodelovanje v literarnem društvu, folklorni skupini, sodelovanje v društvu likovnikov, sodelovanje v alpinističnem, planinskem, jamarskem, filmskem društvu, sodelovanje v aeroklubu ...

Vse našete dejavnosti v lokalni skupnosti bi presahnile, če ne bi razvijale razmer za izkustveno učenje v svojem okolju (možnost seznanitve in sodelovanja v dejavnosti, možnosti za zunanje spodbude; razstave, tekmovanja, stiki z drugimi kraji in deželami, strokovna literatura, neformalno mentorstvo ...). V mnogih klubih in društvih so že ugotovili, da lahko uspešno napredujejo le, če tudi izobraževanje za svojo dejavnost zastavijo načrtno in dolgoročno. Marsikatera društva pridobivajo nove člane tako, da najprej pripravijo začetne tečaje, potem šele povabijo medse vse tiste, ki jih je dejavnost resnično pritegnila.

Poleg možnosti za izkustveno učenje z neposredno dejavnostjo pa so pomembne tudi možnosti za najrazličnejše načrtno skupinsko izobraževanje odraslih v določeni lokalni skupnosti. Tudi za tiste vsebine in področja, kjer se posamezniki še niso povezali med seboj.

V razvitih deželah se je v dvajsetem stoletju razvilo izobraževanje za lokalno skupnost. S tem navadno razumemo spreminjanje šolskih ustanov v izobraževalna in rekreacijska središča za vse starosti in najrazličnejše prostovoljne organizacije.

»Za izobraževanje za lokalno skupnost ja značilno:

- uporaba javnih prostorov, kot so na primer šole ali kulturne ustanove;
- sodelovanje ljudi vseh starosti, različnih socialnih slojev in etničnih skupin;
- ljudje sami identificirajo svoje potrebe in probleme;
- razvoj različnih programov za zadovoljevanje ugotovljenih potreb;
- koordinacija med agencijami in institucijami v lokalni skupnosti;
- viri financiranja so različni; javni in zasebni, lokalni in državní.« (Fletcher, str. 51–52 v Titmus, 1989)

Koncept izobraževanja za lokalne skupnosti ponuja podlago za razvijanje možnosti, ki bi spodbujale vseživljenjsko učenje. Torej učenje vseh, v vseh starostih, za najrazličnejše vsebine. Vendar se v pristopu k razvoju skupnosti ločijo razvite države od novo nastajajočih.

Za razvite države je značilno, da dajejo prednost izobraževanju za skupnost, novo nastajajoče države pa dajejo prednost različnim projektom razvoja skupnosti in še niso razvile koncepta izobraževanja za skupnost, v katerega bi bile bolj vključene prostovoljne – nevladne organizacije (isti vir). Slednje pa so najpogosteje nosilci gibanja socio-kulturne animacije in prinašajo tudi v izobraževanje več neposrednih pobud za inovacije v izobraže-

vanju ter za upoštevanje potreb po izobraževanju, ki so izraz življenja in dejavnosti ljudi v konkretni lokalni skupnosti.

Ko raziskujemo bogato izkustveno učenje in uspehe preneka-terih posameznikov, ugotavljamo, da so si pri nas ljudje nabrali veliko znanja in spretnosti zunaj šole, da pa to premalo cenimo in ostaja prepogosto zaprto v družinski krog. Premalo znamo takšne ljudi, ki so navadno za svojo dejavnost tudi zelo navdušeni, med seboj povezati in spodbuditi k načrtom, ki bi s postopnim in z demokratičnim uresničevanjem pomenili pravi razvojni potencial in nove možnosti za razvoj skupnosti.

dr. Nena Mijoč

docentka za andragogiko in andragoško didaktiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani

Literatura

Boydell, Tom: *Experiential Learning*, Manchester Monographs 5, Sheffield City Polytechnic, England 1985.

Bron-Wojciechowska, Agnieszka: *Biographical Method in Adult Education Research*, v *Social Change and Adult Education Research*, Copenhagen 1993.

Boud, David, Cohen, Ruth and Walker, David: *Using Experience for Learning*, Edmondsbury Press Ltd., Great Britain 1993.

Jarvis, Peter: *Adult Learning in the Social Context*, Croom Helm, New York 1987.

Keeton, M. T. and Associates: *Experiential Learning: Rationale, Characteristics and Assessment*, Jossey-Bass Publishers, London 1976.

Krajnc, Ana: *Izobraževanje ob delu*, Ljubljana, DDU 1979.

Mijoč, Nena: *Reševanje odprtih problemov z akcijskim učenjem*, *Revija za razvoj*, 1990, št. 7.

Mijoč, Nena: *Izkustveno učenje – drugačna pot do znanja*, *Andragoška spoznanja*, 1-2, GV, Ljubljana 1995.

Mijoč, Nena: *Izkustveno učenje glede na socio-kulturni sloj in poklicno strukturo*, doktorska disertacija, Ljubljana 1995.

Titmus, Collin J. ed.: *Lifelong Education for Adults*, An International Handbook, Pergamon Press, Oxford 1989.

Usher, R.S.: *Adult Students and their Experience: Developing a Resource for Learning*, *Studies in the Education of Adults*, Vol. 18, No. 1, NIACE, England 1986.